

RAQAMLI IQTISODIYOT SHAROITIDA KORXONALARNING RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH

Xurramova Xilola O'ktamovna

Iqtisodiyot fakulteti Menejment yo'nalishi 1-kurs talabasi

Аннотация

Mazkur maqolada raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarining raqobatbardoshligini oshirishning nazariy va amaliy jihatlarini tahlil qilingan. Raqamli transformatsiya, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), bulutli texnologiyalar, elektron tijorat va raqamli marketing vositalarining korxonalar faoliyatiga ta'siri yoritilgan. Shuningdek, O'zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar, korxonalarining innovatsion rivojlanishi hamda xalqaro tajribalar tahlil qilinib, raqobatbardoshlikni oshirish bo'yicha amaliy taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: raqamli iqtisodiyot, raqobatbardoshlik, korxona, innovatsiya, sun'iy intellekt, Big Data, elektron tijorat, raqamli marketing, menejment, avtomatlashtirish.

Аннотация

В статье рассматриваются теоретические и практические аспекты повышения конкурентоспособности предприятий в условиях цифровой экономики. Анализируется влияние цифровой трансформации, искусственного интеллекта, больших данных (Big Data), облачных технологий, электронной коммерции и цифрового маркетинга на деятельность предприятий. Особое внимание уделено цифровым реформам в Узбекистане,

международному опыту и перспективам повышения конкурентоспособности предприятий.

Ключевые слова: цифровая экономика, конкурентоспособность, предприятие, инновации, искусственный интеллект, Big Data, цифровой маркетинг, электронная коммерция.

Kirish

So'nggi yillarda dunyo iqtisodiyotida kuzatilayotgan eng muhim jarayonlardan biri raqamli iqtisodiyotning jadal rivojlanishidir. Axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining takomillashuvi, internet tarmog'ining kengayishi, sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, katta ma'lumotlar va raqamli platformalarning rivojlanishi iqtisodiyotning barcha tarmoqlarida tub o'zgarishlarni yuzaga keltirmoqda. Mazkur o'zgarishlar korxonalar faoliyatini tashkil etish usullarini, boshqaruv tizimini, ishlab chiqarish jarayonlarini va iste'molchilar bilan munosabatlarni yangi bosqichga olib chiqmoqda.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonaning muvaffaqiyati nafaqat ishlab chiqarish hajmi yoki moliyaviy resurslariga, balki zamonaviy texnologiyalarni qanchalik samarali qo'llay olishiga ham bog'liq. Bugungi raqobat muhitida innovatsion texnologiyalarni joriy etmagan korxonalar bozor talablariga moslasha olmaydi va o'z raqobat ustunligini yo'qotishi mumkin. Shu sababli raqamli transformatsiya korxonalarning uzoq muddatli rivojlanish strategiyasining ajralmas qismiga aylanmoqda.

Korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish bugungi iqtisodiyotning eng muhim vazifalaridan biridir. Raqobatbardoshlik deganda korxonaning bozorda o'z mahsulot va xizmatlari bilan raqobatchilaridan ustun turishi, iste'molchilar talabini

qondira olishi, foyda olishi va barqaror rivojlanishi tushuniladi. Raqamli texnologiyalar aynan shu maqsadga erishishda muhim vosita hisoblanadi.

O'zbekistonda ham "Raqamli O'zbekiston – 2030" strategiyasi doirasida davlat boshqaruvi, bank tizimi, sanoat, qishloq xo'jaligi, ta'lim va xizmat ko'rsatish sohalarini raqamlashtirish bo'yicha keng ko'lamli islohotlar amalga oshirilmoqda. Ushbu islohotlar korxonalarning samaradorligini oshirish, yangi ish o'rinlarini yaratish, eksport salohiyatini kengaytirish va investitsiyalarni jalb etishga xizmat qilmoqda.

Mazkur maqolaning asosiy maqsadi raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishning nazariy asoslarini o'rganish, zamonaviy texnologiyalarning korxonalar faoliyatiga ta'sirini tahlil qilish hamda amaliy tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Raqamli iqtisodiyot tushunchasi va uning mohiyati

Raqamli iqtisodiyot — bu axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, internet, sun'iy intellekt, katta ma'lumotlar (Big Data), blokcheyn, bulutli hisoblash va boshqa raqamli yechimlar asosida tashkil etilgan iqtisodiy faoliyat tizimidir. Mazkur iqtisodiyot shaklida ma'lumot eng muhim resurslardan biri hisoblanadi. Ma'lumotlarni tezkor yig'ish, qayta ishlash va tahlil qilish korxonalarga samarali boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini beradi.

Raqamli iqtisodiyotning asosiy afzalligi shundaki, u ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytiradi, xizmat ko'rsatish sifatini oshiradi, biznes jarayonlarini avtomatlashtiradi va korxonalarning bozordagi moslashuvchanligini kuchaytiradi. Shu bilan birga, yangi biznes modellarining paydo bo'lishiga ham zamin yaratadi.

Bugungi kunda dunyoning yetakchi kompaniyalari o'z faoliyatini aynan raqamli texnologiyalar asosida rivojlantirmoqda. Elektron savdo platformalari,

mobil ilovalar, sun'iy intellekt yordamida mijozlarga xizmat ko'rsatish, masofaviy boshqaruv va avtomatlashtirilgan ishlab chiqarish tizimlari zamonaviy biznesning ajralmas qismiga aylandi.

Korxonalarning raqobatbardoshligi tushunchasi

Korxonaning raqobatbardoshligi — bu uning bozor sharoitida raqobatchilar bilan muvaffaqiyatli kurash olib borish, sifatli mahsulot ishlab chiqarish, xaridorlar talabini qondirish va barqaror foyda olish qobiliyatidir. Raqobatbardoshlikni belgilovchi omillar juda ko'p bo'lib, ular ichida mahsulot sifati, narx siyosati, innovatsiyalar, boshqaruv sifati, xodimlarning malakasi va zamonaviy texnologiyalardan foydalanish alohida o'rin tutadi.

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarning raqobatbardoshligi ko'proq ularning raqamli texnologiyalarni joriy etish darajasiga bog'liq bo'lib bormoqda. Zamonaviy korxonalar ishlab chiqarishdan tortib marketing va mijozlarga xizmat ko'rsatishgacha bo'lgan barcha jarayonlarni raqamlashtirish orqali samaradorlikni sezilarli darajada oshirmoqda.

Korxonalar uchun raqamli transformatsiya quyidagi imkoniyatlarni yaratadi:

- ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish;
- mehnat unumdorligini oshirish;
- mahsulot sifatini yaxshilash;
- boshqaruv qarorlarini tezlashtirish;
- mijozlar ehtiyojini aniq tahlil qilish;
- yangi bozorlarni egallash;
- eksport salohiyatini oshirish;
- innovatsion mahsulotlar yaratish.

Natijada korxona nafaqat ichki bozorda, balki xalqaro bozorda ham muvaffaqiyatli faoliyat yurita oladi. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes subyektlari uchun raqamli texnologiyalar katta investitsiyalarsiz yangi mijozlarni jalb qilish, elektron savdoni rivojlantirish va marketing xarajatlarini kamaytirish imkonini beradi.

Shu sababli bugungi kunda korxonalarning raqobatbardoshligini oshirishda raqamli iqtisodiyotning o'rni tobora ortib bormoqda va u iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri sifatida e'tirof etilmoqda.

О‘zbekistonda raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va korxonalar raqobatbardoshligi

Bugungi kunda O‘zbekistonda iqtisodiyotning barcha tarmoqlarini raqamlashtirish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri sifatida belgilanmoqda. Raqamli iqtisodiyotning rivojlanishi nafaqat davlat boshqaruvi samaradorligini oshirish, balki mahalliy korxonalarning zamonaviy bozor sharoitida raqobatbardoshligini ta'minlash uchun ham muhim ahamiyatga ega.

Mamlakatda raqamli transformatsiya jarayonlarini jadallashtirish maqsadida "Raqamli O‘zbekiston – 2030" strategiyasi ishlab chiqildi. Ushbu strategiya doirasida davlat xizmatlarini raqamlashtirish, ishlab chiqarish korxonalarida zamonaviy texnologiyalarni joriy etish, elektron tijoratni rivojlantirish va axborot infratuzilmasini takomillashtirish bo'yicha keng ko'lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Korxonalar faoliyatida raqamlashtirish jarayonlari ishlab chiqarish samaradorligini oshirish, boshqaruv tizimini takomillashtirish va yangi bozor imkoniyatlarini yaratishga xizmat qilmoqda. Ayniqsa, kichik va o'rta biznes

subyektlari uchun raqamli texnologiyalar yangi mijozlarni jalb qilish, mahsulotlarni onlayn sotish va xarajatlarni kamaytirish imkonini bermoqda.

O'zbekistonda elektron tijorat rivojlanishi natijasida ko'plab korxonalar o'z mahsulotlarini internet orqali sotish imkoniyatiga ega bo'ldi. Bu esa hududiy chegaralarni kamaytirib, mahalliy tadbirkorlarning kengroq bozorga chiqishiga yordam bermoqda.

Shuningdek, sanoat korxonalarida avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, raqamli monitoring vositalari va zamonaviy ishlab chiqarish texnologiyalarining joriy etilishi mahsulot sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Natijada korxonalar xalqaro standartlarga mos mahsulot ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo'lmoqda.

Raqamli iqtisodiyot bo'yicha xalqaro tajriba

Dunyoning rivojlangan davlatlari raqamli texnologiyalarni iqtisodiy rivojlanishning asosiy omillaridan biri sifatida qaramoqda. Ushbu mamlakatlarning tajribasi shuni ko'rsatadiki, raqamli transformatsiyaga katta e'tibor qaratgan davlatlarda korxonalar samaradorligi va innovatsion faolligi yuqori bo'ladi.

AQSh tajribasi

Amerika Qo'shma Shtatlari raqamli iqtisodiyot rivojlanishi bo'yicha dunyoning yetakchi davlatlaridan biridir. AQSh kompaniyalari sun'iy intellekt, bulutli texnologiyalar, katta ma'lumotlar va raqamli platformalardan keng foydalanmoqda.

Yirik texnologik kompaniyalar tomonidan yaratilgan innovatsion yechimlar nafaqat texnologiya sohasida, balki ishlab chiqarish, moliya, tibbiyot va xizmat ko'rsatish tarmoqlarida ham qo'llanilmoqda.

AQSh tajribasi shuni ko'rsatadiki, korxonalarning raqobatbardoshligi ko'p jihatdan ilmiy tadqiqotlar, innovatsiyalar va raqamli texnologiyalarga kiritilayotgan investitsiyalarga bog'liq.

Xitoy tajribasi

Xitoy raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo'yicha katta natijalarga erishgan mamlakatlardan biridir. Mamlakatda elektron tijorat, mobil to'lov tizimlari va sun'iy intellekt texnologiyalaridan foydalanish juda keng tarqalgan.

Xitoy korxonalari ishlab chiqarish jarayonlarini avtomatlashtirish, logistika tizimlarini takomillashtirish va mijozlarga xizmat ko'rsatishni yaxshilash orqali xalqaro bozorda kuchli raqobatga ega bo'lmoqda.

Ayniqsa, elektron tijorat platformalarining rivojlanishi kichik biznes subyektlariga ham katta bozorga chiqish imkoniyatini yaratdi.

Germaniya tajribasi

Germaniya sanoat sohasida raqamli texnologiyalarni joriy etish bo'yicha yetakchi davlatlardan biridir. "Industry 4.0" konsepsiyasi asosida mamlakat korxonalarida aqlli ishlab chiqarish tizimlari rivojlantirilmoqda.

Germaniya tajribasida asosiy e'tibor ishlab chiqarishni avtomatlashtirish, robotlashtirish va ma'lumotlar asosida boshqaruv qarorlarini qabul qilishga qaratilgan.

Bu yondashuv korxonalarga mahsulot sifatini oshirish, ishlab chiqarish xarajatlarini kamaytirish va xalqaro bozorda raqobatbardosh bo'lish imkonini bermiqda.

Janubiy Koreya tajribasi

Janubiy Koreya raqamli texnologiyalar va innovatsiyalar bo'yicha dunyoning rivojlangan davlatlaridan biridir. Mamlakatda yuqori tezlikdagi internet, elektron xizmatlar va aqlli ishlab chiqarish tizimlari keng rivojlangan.

Koreya kompaniyalari yangi texnologiyalarni tez joriy etishi natijasida elektronika, avtomobilsozlik va xizmat ko'rsatish sohalarida katta muvaffaqiyatlarga erishgan.

Korxonalarda raqamli transformatsiyani amalga oshirish muammolari

Raqamli texnologiyalarning afzalliklariga qaramay, korxonalarni raqamlashtirish jarayonida ayrim muammolar mavjud.

Birinchi navbatda, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish uchun katta miqdorda moliyaviy mablag' talab qilinadi. Ayniqsa, kichik korxonalar uchun yangi dasturiy ta'minot, uskunalar va mutaxassislarni jalb qilish qiyinchilik tug'dirishi mumkin.

Ikkinchi muammo — malakali kadrlar yetishmasligidir. Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarga axborot texnologiyalari, ma'lumotlar tahlili va raqamli boshqaruv bo'yicha bilimga ega mutaxassislar zarur.

Uchinchi muammo — axborot xavfsizligini ta'minlash masalasidir. Korxonalar raqamli tizimlarga o'tgan sari kiberxavfsizlik, ma'lumotlarni himoya qilish va maxfiylik masalalari dolzarb bo'lib bormoqda.

Bundan tashqari, ayrim korxonalarda raqamli texnologiyalar imkoniyatlari haqida yetarli tushuncha mavjud emas. Shu sababli rahbarlar va xodimlarning raqamli savodxonligini oshirish muhim vazifalardan biridir.

Korxonalar raqobatbardoshligini oshirish bo'yicha takliflar

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalar raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagi chora-tadbirlarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

- korxonalarda raqamli transformatsiya strategiyalarini ishlab chiqish;
- zamonaviy axborot tizimlari va avtomatlashtirilgan boshqaruv vositalarini joriy etish;
- xodimlarning raqamli ko'nikmalarini rivojlantirish;
- sun'iy intellekt va Big Data texnologiyalaridan foydalanishni kengaytirish;
- elektron tijorat va raqamli marketing imkoniyatlaridan samarali foydalanish;
- axborot xavfsizligini kuchaytirish;
- innovatsion loyihalarni moliyaviy qo'llab-quvvatlash;
- ilmiy tadqiqot va biznes hamkorligini rivojlantirish.

Mazkur yo'nalishlarning amalga oshirilishi korxonalarning ichki samaradorligini oshirish bilan birga, ularning xalqaro bozordagi mavqeini mustahkamlashga yordam beradi.

Xulosa

Xulosa qilib aytganda, raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish bugungi kun iqtisodiy rivojlanishining eng muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Zamonaviy bozor sharoitida korxonalar faqat an'anaviy boshqaruv usullari va ishlab chiqarish imkoniyatlari bilan cheklanib qolmasdan, yangi raqamli texnologiyalarni faol joriy etishi zarur.

Raqamli transformatsiya korxonalarga ishlab chiqarish jarayonlarini takomillashtirish, boshqaruv samaradorligini oshirish, xarajatlarni kamaytirish va iste'molchilar ehtiyojlariga tez moslashish imkonini beradi. Sun'iy intellekt, Big Data, bulutli texnologiyalar, Internet of Things va elektron tijorat kabi innovatsion vositalar korxonalarning strategik rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etmoqda.

Raqamli texnologiyalardan samarali foydalanayotgan korxonalar bozor talablarini tezroq anglaydi, mahsulot va xizmatlar sifatini oshiradi hamda raqobatchilarga nisbatan ustunlikka ega bo'ladi. Ayniqsa, ma'lumotlardan samarali foydalanish zamonaviy biznesning asosiy muvaffaqiyat omillaridan biriga aylanmoqda.

O'zbekiston sharoitida ham raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish va korxonalarni raqamlashtirish mamlakat iqtisodiyotining barqaror o'sishini ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan raqamlashtirish siyosati, elektron hukumat tizimining rivojlanishi, elektron tijorat imkoniyatlarining kengayishi va innovatsion loyihalarning qo'llab-quvvatlanishi korxonalarning zamonaviy bozor talablariga moslashishiga yordam bermoqda.

Shu bilan birga, raqamli transformatsiya jarayonida mavjud muammolarni ham hisobga olish zarur. Xususan, malakali mutaxassislar tayyorlash, axborot xavfsizligini ta'minlash, texnologiyalarni joriy etish xarajatlarini kamaytirish va korxonalarning raqamli savodxonligini oshirish dolzarb vazifalar bo'lib qolmoqda.

Kelajakda raqamli iqtisodiyot yanada rivojlanib, korxonalar faoliyatining barcha yo'nalishlariga chuqur kirib boradi. Shu sababli korxonalar raqamli texnologiyalarni rivojlanish strategiyasining asosiy qismi sifatida ko'rib chiqishi va innovatsion boshqaruv tamoyillariga o'tishi lozim.

Ilmiy-amaliy tavsiyalar

Raqamli iqtisodiyot sharoitida korxonalarning raqobatbardoshligini oshirish uchun quyidagi takliflarni amalga oshirish maqsadga muvofiq:

1. Korxonalarda raqamli transformatsiya strategiyasini ishlab chiqish.

Har bir korxona o'z faoliyatining xususiyatidan kelib chiqib, raqamli rivojlanish rejasiga ega bo'lishi kerak.

2. Xodimlarning raqamli kompetensiyalarini oshirish.

Korxonalarda zamonaviy texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalariga ega mutaxassislarni tayyorlash va qayta tayyorlash tizimini rivojlantirish zarur.

3. Innovatsion texnologiyalarni keng joriy etish.

Sun'iy intellekt, avtomatlashtirilgan boshqaruv tizimlari, Big Data va bulutli texnologiyalardan foydalanish korxonalarning samaradorligini oshiradi.

4. Elektron tijorat imkoniyatlaridan foydalanishni kengaytirish.

Korxonalar internet savdosi, mobil ilovalar va raqamli marketing vositalari orqali yangi mijozlarni jalb qilishi mumkin.

5. Axborot xavfsizligi tizimini mustahkamlash.

Raqamli texnologiyalardan foydalanishda ma'lumotlarni himoya qilish va kiberxavfsizlik choralari kuchaytirish zarur.

6. Davlat va xususiy sektor hamkorligini rivojlantirish.

Innovatsion loyihalarni qo'llab-quvvatlash, startaplarni rivojlantirish va texnologik infratuzilmani yaxshilash korxonalar raqobatbardoshligini oshiradi.

ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2020-yil 5-oktabrdagi **“Raqamli O‘zbekiston – 2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to‘g‘risida** PF–6079-son Farmoni.
2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021-yil 17-fevraldagi **“Sun’iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to‘g‘risida”** PQ–4996-son Qarori.
3. O‘zbekiston Respublikasining **“Axborotlashtirish to‘g‘risida”gi Qonuni.** – Toshkent.
4. O‘zbekiston Respublikasining **“Elektron hukumat to‘g‘risida”gi Qonuni.** – Toshkent.
5. O‘zbekiston Respublikasi Raqamli texnologiyalar vazirligi. **Raqamli iqtisodiyotni rivojlantirish bo‘yicha materiallar.** – Toshkent.
6. O‘zbekiston Respublikasi Statistika agentligi. **O‘zbekiston iqtisodiy rivojlanish ko‘rsatkichlari.** – Toshkent.
7. Abdullayev Yo. **Iqtisodiyot nazariyasi.** – Toshkent: Iqtisodiyot, 2022.
8. Samatov G‘. **Menejment asoslari.** – Toshkent: Fan va texnologiya, 2021.
9. Qosimova M. **Raqamli iqtisodiyot asoslari.** – Toshkent, 2023.
10. Laudon K.C., Laudon J.P. **Management Information Systems: Managing the Digital Firm.** Pearson Education, 2022.
11. Russell S., Norvig P. **Artificial Intelligence: A Modern Approach.** 4th Edition. Pearson, 2021.
12. Brynjolfsson E., McAfee A. **The Second Machine Age: Work, Progress, and Prosperity in a Time of Brilliant Technologies.** W.W. Norton & Company, 2014.

13. Agrawal A., Gans J., Goldfarb A. **Prediction Machines: The Simple Economics of Artificial Intelligence.** Harvard Business Review Press, 2018.
14. Schwab K. **The Fourth Industrial Revolution.** World Economic Forum, 2016.
15. World Bank. **World Development Report: Data for Better Lives.** Washington, 2021.
16. OECD. **Artificial Intelligence in Society.** Paris: OECD Publishing, 2019.
17. OECD. **Digital Economy Outlook.** Paris, 2023.
18. International Monetary Fund. **Artificial Intelligence and the Future of Work.** Washington, 2024.
19. UNCTAD. **Digital Economy Report.** Geneva, 2024.
20. World Economic Forum. **The Future of Jobs Report.** Geneva, 2025.
21. McKinsey Global Institute. **The Economic Potential of Generative AI.** 2023.
22. Porter M. **Competitive Advantage: Creating and Sustaining Superior Performance.** Free Press, 1985.
23. Kotler P., Keller K. **Marketing Management.** Pearson, 2022.
24. Turban E. et al. **Electronic Commerce: A Managerial and Social Networks Perspective.** Springer, 2021.
25. Tapscott D. **The Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence.** McGraw-Hill, 2015.